

Key words: New Ukrainian School, school students with visual impairments, blind students, students with low vision, LEGO technologies, LEGO constructor, LEGO bricks, an lesson of Ukrainian Language.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.06

УДК 373.2.064.1:37.015.3-056.2/3

I. М. Омелянович

mirina89@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2166-0350>

Ю.В. Коломієць

y.v.kolomiyecz@npu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1936-3165>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В статті розкрито особливості психолого-педагогічної роботи з батьками, які виховують дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Висвітлені істотні емоційні стани батьків дітей означеної категорії.

У контексті статті визначені завдання та етапи просвітницької роботи вихователів та педагогів з батьками дитини з особливими освітніми потребами, а також виокремлені етапи залучення батьків до цього процесу. З огляду на етапи просвітницької роботи з сім'ями дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, запропоновані, означені в статті, кроки співробітництва батьків, педагогів та психологів.

Наголошено на необхідності використання таких форм роботи з батьками як: психолого-педагогічна просвіта, соціально-педагогічний патронат, психолого-педагогічний супровід.

Ключові слова: діти дошкільного віку з особливими освітніми потребами, просвітницька робота, психолого-педагогічний супровід.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами, а їх сім'ї становлять одну з найбільш вразливих груп населення. Сучасні наукові погляди базуються на переконанні, що батьки є першими і головними вчителями і вихователями дитини.

Психолого-педагогічна підтримка таких сімей – це вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з допомогою дитині: з лікуванням, освітою, соціальною адаптацією та інтеграцією в суспільство. У процесі взаємодії корекційних педагогів та сім'ї дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети та проблеми сімей. Батьки дітей з особливими освітніми потребами повинні працювати в тісному контакті з педагогами і бути їхніми партнерами у розробці й реалізації виховних та навчальних планів.

Аналіз досліджень і публікацій. Про необхідність належної допомоги батькам з виховання дітей у сім'ї зазначено в Конституції України, Законі України «Про дошкільну освіту», Національній програмі «Діти України», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, програмах та інших державних документах.

Психолого-педагогічна робота та просвітницько-консультативна взаємодія педагогів з батьками дітей дошкільного віку ґрунтується передусім на Законі України «Про дошкільну освіту». У ньому наголошено, що виховання дитини є процесом, який починається з дошкільного віку і спирається на інтегрування зусиль родинного та суспільного інститутів щодо формування особистості, синтезу здобутків національної та загальнолюдської культури в поєднанні з сучасними досягненнями психолого-педагогічних наук і світового педагогічного досвіду.

У працях Я. Коменського (1947), А. Макаренка (1980), І. Песталоцці (1961), С. Русової (2001), В. Сухомлинського (1978) обґрунтовується положення про провідну роль сім'ї у розвитку дитини, залучення її до загальнолюдських цінностей.

Питання сімейної педагогіки досліджував і А. Макаренко, аналізуючи організацію життя у родині, єдність вимог дорослих до дітей; мету їхнього виховання; проблеми батьківського авторитету; формування критичного ставлення батьків до себе, контроль за своєю поведінкою, самовихованням, наголошував на необхідності підготовки в педагогічних інститутах студентів до роботи з батьками учнів. На його думку, особливу увагу потрібно приділяти структурі сім'ї, методиці виховання в сім'ї та засобам педагогічної допомоги батькам.

Отже, сім'ї необхідно постійно надавати педагогічну допомогу (видавати спеціальну літературу, проводити обов'язкові курси для батьків тощо) (Макаренко А. С. 1980).

У своїх працях учений акцентував увагу на вихованні як на процесі соціальному у його широкому

розумінні. Значним внеском у проблеми виховного впливу сім'ї на формування майбутньої особистості було переконання вченого: виховує (погано чи добре) усе – природа, середовище, явища, речі, але в першу чергу – люди, і перш за все, батьки й педагоги (Макаренко А. С. 1980).

В об'рунтуванні нашого бачення досліджуваної проблеми є доречними погляди В. Сухомлинського щодо родинного виховання. Учений наголошував: «Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна ріка нашої держави» (Сухомлинський В. (1978).

Проблеми сімейного виховання та взаємовідносин професійних педагогів із сім'ями вихованців були предметом постійної уваги видатного педагога. Таке співробітництво, вважав В. Сухомлинський, буде досить плідним за умов взаємного розуміння мети і завдань виховання, прагнення до їх виконання; не епізодичного, а постійного і систематичного контакту професійних педагогів з родинами; активного залучення батьків до роботи навчального закладу; поєднання та взаємозв'язку колективних та індивідуальних форм роботи з батьками вихованців; індивідуального підходу; урахування вікових та соціально-психологічних особливостей дітей. На думку ученого, формування єдиного колективу батьків та педагогів допоможе уникнути розбіжностей у виховних діях.

Основними формами просвітницької роботи В. Сухомлинський вважав батьківські конференції, батьківські дні, консультації для батьків, випуск стінгазет з питань організації виховання дітей. «Без турбот про педагогічну культуру батьків, – писав він, – неможливо розв'язати жодного завдання, що стосується навчання та виховання. Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері та батька про те, як істота, що народилася, стає людиною – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії та практики». І закликав, звертаючись до педагогів: «Учіть батьків мистецтву виховання як найблагороднішої, найлюдянішої, найвищої творчості» (Сухомлинський В. (1978).

Окремим аспектам просвітницької роботи з сім'ями, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, присвячені публікації В. Синьова (2009), Д. Романовської (2009), Т. Соловйової (2009) та ін.

У доробках означених учених стосовно особливостей виховання та навчання дитини в умовах родини наголошувалось на домінуючій ролі дорослих (батьків, вихователів) у формуванні майбутньої особистості.

Зокрема В. Синьов зазначає, що «...варто проводити з батьками учнів роботу з роз'яснення необхідності враховувати встановлені вимоги до поведінки дитини і, звичайно, детально ознайомити родину вихованця з ними», оскільки тільки у єдності спільної роботи педагогів і батьків можливо досягти певних результатів у навчанні і вихованні дітей з особливими освітніми потребами (Синьов В. М. (2009), с. 191).

Аналіз досліджень цієї проблеми Т. Алексєєнко дозволяє виділити такі завдання просвітницько-консультативної роботи педагога: допомога батькам в оволодінні педагогічними знаннями, необхідними для виховання дитини; самовиховання або саморозвиток батьків, тобто зростання їх самосвідомості і визначення особистої шкали цінностей (Aleksieienko T. F. (2007). с. 71-73].

Мета статті. Матеріали статті присвячені висвітленню проблеми психолого-педагогічної роботи з батьками дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, а саме, використанню таких форм роботи як: психолого-педагогічна просвіта, соціально-педагогічний патронат, психолого-педагогічний супровід.

Виклад матеріалу дослідження. Після народження дитини з відхиленнями у розвитку її батьки стикаються з наступними проблемами: суперечливі почуття до дитини; відсторонення від дитини, передача відповідальності за дитину державним навчальним закладам; в сім'ях, де крім дитини з обмеженими можливостями, є й інші, звичайні діти, труднощі пов'язані із застосуванням різних методів виховання по відношенню до здорових дітей і дітей з особливими освітніми потребами; негативні тенденції в психічному стані батьків проявляються в неадекватній поведінці – агресивність, дратівливість, нестриманість, недобррозичливість; психологічна травмованість, яка не дозволяє їм адекватно ставитися до проблеми народження дитини з особливими потребами (Сухомлинський В. (1978), с. 8–9].

Істотні емоційні стани батьків дітей з особливими освітніми потребами:

1. Шок – перша реакція батьків на усвідомлення горя. Це руйнівний період, коли вони відчують себе в прірві між минулим і майбутнім. У них виникає крах надій, протест проти злої долі.
2. Заперечення – віра в зцілення, помилковість діагнозу. Це час, коли надії змінюються відчаєм (батьки все ще не можуть прийняти того, що сталося, і шукають канал для відреагування негативних емоцій).
3. Депресія – почуття пригніченості – батьки емоційно не сприймають можливу позитивну перспективу свого життя і життя своєї дитини.
4. Прийняття нової реальності (конструктивна поведінка) – перед батьками відкриваються нові цінності й бачення сенсу життя.

У цьому контексті доцільно визначити завдання роботи вихователя з батьками дитини з особливими освітніми потребами:

- відійти від поняття хвороби і формувати у батьків сприйняття дитини як особливої, що відрізняється від інших, людини;
- формувати розуміння того, що рано чи пізно дитина буде жити більш-менш самостійно, тому наша мета зробити її максимально адаптованою;
- встановити взаємини довіри і прийняття між фахівцем і батьками;
- допомогти батькам в коректній і тактовній формі позбутися ілюзій в плані майбутньої дитини; водночас посилити їхню віру в можливість і перспективи розвитку дитини.

Організація психолого-педагогічної роботи з сім'єю, яка виховує дитину з відхиленнями у розвитку, передбачає кілька етапів:

- діагностично-конструктивний етап – дослідження мікросоціуму і виховного потенціалу сім'ї; аналіз основних проблем і проектування соціально-педагогічного процесу в сім'ї, підбір засобів і методів реабілітації відповідно до загальних цілей виховання;

- організаційний – полягає у конструктивній діяльності, включаючи різні форми педагогічної анімації в організації сімейно-побутової праці, освітніх заходів, дозвілля і передбачає проектування корекційно-педагогічного процесу в умовах сім'ї, підбір засобів і методів роботи;

- комунікативний – допомога у встановленні оптимальних взаємин між батьками і дітьми, іншими членами сім'ї в сфері найближчого оточення; сприяє становленню нових форм взаємодії з дитиною, яка має відхилення у розвитку, засвоєння специфічних засобів спілкування.

Задовго до входження дитини в соціальне середовище дошкільного навчального закладу необхідно провести роботу серед батьків та громадськості з метою формування позитивних установок щодо сприйняття дітей з особливими потребами; підготувати педагогічний колектив дошкільного закладу до роботи з такими дітьми та їхніми родинami; формувати толерантне ставлення до них. Можливо використання карт для діагностування вихователів дошкільних закладів (табл. 1).

Таблиця 1.

Діагностування готовності вихователів до роботи з батьками дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами

Уміння	Рівні		
	Високий	Середній	Початковий
I. Вміння актуалізувати знання з педагогіки, психології та інших навчальних дисциплін, інтегрувати відповідні зв'язки між ними відповідно до розв'язання конкретних просвітницьких завдань.			
II. Уміння аналізувати та критично осмислювати результат взаємодії педагог-батьки-діти, для чого необхідно в кожному конкретному випадку виявляти суть протиріч у цих взаємодіях і виокремлювати причини їх виникнення; уміння виокремлювати проблему і визначати шляхи її розв'язання.			
III. Вміти спілкуватись, доводити власну точку зору з приводу необхідності і можливості розв'язання конкретних навчально-виховних проблем, розуміти психологічний стан батьків вихованців і створювати сприятливий емоційний клімат.			
IV. Уміти налагоджувати стосунки з різними типами сімей, застосовуючи адекватні форми, методи та педагогічні прийоми;			

Практика роботи психологів у країнах Західної Європи засвідчує, що важливою умовою включення дитини в інклюзивне виховання і навчання є здатність батьків сприймати її діагноз усвідомлено, бути активними помічниками педагогів, співпрацюючи з ними в одному напрямку за єдиних вимог. Для свідомого вибору батьками

форми навчання та компетентної участі в навчально-розвивальному процесі вони повинні вміти оцінити переваги та недоліки пропонуваніх підходів до виховання та навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Виокремлюють п'ять етапів залучення батьків до навчально-розвивального процесу. Зокрема:

1. Інформованість. Його зміст – інформування батьків про наявні програми навчання, спонукати їх виявляти ініціативу, робити запит на необхідну інформацію.

2. Участь у діяльності. На цьому рівні батьки залучаються в діяльність закладу освіти. Наприклад, можуть бути запрошені в конкретні моменти навчального та позанавчального процесу.

3. Діалог та обмін думками. На цьому етапі батьків залучають до участі в дослідженні цілей і потреб класу.

4. Участь у прийнятті рішень. Мета цього етапу – спонукати батьків до висловлювання власної позиції щодо навчальної ситуації власної дитини та залучити їх до прийняття рішення, яке впливатиме на дитину. Прикладом такого рівня залученості є зустріч для розробки індивідуального навчального плану.

5. Достатня відповідальність для дій. Це найвищий рівень, на якому батьки приймають рішення спільно з педагогами та психологами. Вони залучаються як у планування, так і в оцінювання програми навчання.

З огляду на етапи роботи з сім'ями дітей з особливими освітніми потребами, можливо запропонувати наступні кроки співробітництва (до початку навчального року): організація команди фахівців для надання необхідної консультативної та практичної допомоги батькам; запрошення батьків на загальні батьківські збори, на День відкритих дверей; організація зустрічей педагогів з батьками дітей означеної категорії в межах групи; з'ясування очікувань батьків і визначення цілей подальшої спільної роботи; створення груп взаємодопомоги для батьків в умовах установи.

Робота з батьками починається із залучення їх до складу мультидисциплінарної команди індивідуального супроводу дитини. Спільне з батьками написання індивідуальної програми розвитку забезпечить їх інформування про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює ряд суперечливих питань.

У своїй роботі вихователь використовує такі форми роботи з батьками: психолого-педагогічна просвіта, соціально-педагогічний патронат, психолого-педагогічний супровід.

Психолого-педагогічна просвіта – це індивідуальне, групове, сімейне консультування батьків фахівцями (психологом, дефектологом, логопедом, медичними працівниками); бібліоконсультування на тему «Особлива дитина»; «Хвилини спілкування» (в яких батьки спілкуються між собою, обмінюються досвідом, інформацією з проблем виховання і реабілітації); педагогічні бесіди, які проводять фахівці в рамках індивідуальної роботи («Як вдома займатися з дитиною?», «Ігри, які можна зробити своїми руками» та інші); круглий стіл, який об'єднує фахівців і батьків, допомагає знайти оптимальні підходи у взаємодії з дітьми, розкрити емоційний світ батьків, надати їм надію на те, що вони можуть розраховувати на підтримку і розуміння, допомагає змінити погляд на проблему.

Соціально-педагогічний патронат – це відвідування сімей вихованців; консультування та проведення занять у домашніх умовах; демонстрація педагогами методів і форм роботи з дитиною; формування інтересу батьків до процесу розвитку дітей; перебудова психіки батьків на сприйняття дитини з особливими освітніми потребами такою, якою вона є, на позитивне оцінювання результатів її діяльності.

Психолого-педагогічний супровід – це пролонгований, динамічний процес, цілісна діяльність, в яку включені наступні компоненти: корекція емоційного стану батьків; корекція взаємин дитина батьки; оптимізація спілкування дитина батьки суспільство; полегшення адаптації; актуалізація прихованих внутрішніх ресурсів.

Однією з дієвих форм співпраці є листування вихователя з сім'єю, яке може мати вигляд щотижневих заміток, які повідомляють про новини в навчальному закладі, улюблені види діяльності дитини, її цікаві висловлювання. Батьки охоче заводять індивідуальні зошити розвитку дитини, які щодня оформляються педагогами і передаються батькам додому.

Крім того, співпраця з батьками дітей з особливими освітніми потребами проводиться в наступних формах:

- семінари-практикуми для набуття практичних навичок з виховання дітей (як читати книгу, готувати руку дитини до письма);
- батьківські збори, на які можна запросити лікаря, психолога, юриста, дитячого письменника тощо;
- групові збори, які готує педагог, інші батьки або хтось із фахівців;
- батьківські конференції, які можна завершити спільним концертом дітей, членів їх сімей;
- папки-пересувки, в які вкладаються тематичні статті для залучення батьків до читання педагогічної літератури;
- рольові ігри, тренінги; – «Телефон довіри», «Журнал відгуків та пропозицій», «Скринька уваги і поваги», «Спільно вирішуємо проблеми»;

- спільні заняття з дітьми (вечори відпочинку, спортивні свята і розваги, участь в підготовці вистав, лялькового театру, виставок тощо).

Напрацьовано багато нових форм роботи вихователя з сім'єю дитини з особливими освітніми потребами, а саме: проектування (розроблення сімейних проєктів); створення батьківської кімнати (наприклад, «Сімейна світлиця») для зустрічей з мамами і татами; обладнання куточка «Для допитливих дітей і дбайливих батьків»; випуск на допомогу батькам рукописного журналу «Сімейна сторінка»; проведення спільно з родинами свят і днів народжень; портфоліо, яке допоможе краще пізнати дитину, її реальні можливості, динаміку змін тощо.

Одним із найефективніших способів залучення батьків до навчально-виховного процесу є запрошення в групу. Це дає батькам можливість ознайомитися з сучасними технологіями роботи з дітьми, які вони потім зможуть використовувати вдома. Щоб надати батькам позитивний досвід роботи з дітьми в групі, вихователям потрібно діяти в такій послідовності: обрати один з видів діяльності, який можна продемонструвати; коротко пояснити батькам мету заняття і схему його проведення; запросити батьків попрацювати в кабінеті; пояснити батькам, що заняття має проходити невимушено, у вигляді гри; доцільно підкреслити, що не слід акцентувати увагу на результаті, на перемозі.

У дитинстві найбільше значення має сам процес навчання, а не кінцевий результат. У процесі спільної роботи батьки отримують емоційну підтримку, пораду консультанта-професіонала. Групи спілкування приваблює своєю енергією. Групи батьківського спілкування працюють за темами «Страхи», «Чужий, інший», «Особливості взаємодії дітей і батьків», «Особлива дитина і суспільство», «Різні стилі виховання», «Особливості розвитку або індивідуальні риси?» та інші. Також створюються групи для батьків з дітьми, де практикується стратегія спостереження, невтручання вихователя в стосунки батьків і дитини. Мається на увазі, що в сприятливих умовах уваги, тепла, доброго ставлення до дитини, налагоджується контакт між батьками й дитиною.

У концепції поведінкової терапії працюють батьківсько-дитячі групи, де ініціатором всіх ігор і занять є ведучий – вихователь, соціальний педагог (психолог). У процесі заняття батьки можуть взаємодіяти не тільки зі своїми дітьми, а й з іншими дітьми і дорослими. На таких групах виробляються навички продуктивної поведінки. Передбачається, що, змінюючи партнерів дітей, батьки здатні помітити, де їхня стратегія поводження не працює і замінити її на більш успішну. Група «Іграшка своїми руками» схожа на батьківський клуб за інтересами. Результат цих груп невербальний. Батьки можуть не знати, що і як сказати своїй дитині, але здатні створити іграшку як символ свого почуття до неї. І, часом, це сприяє контакту між батьками і дитиною краще, ніж усвідомлені відносини і продумані лінії поведінки.

Отже, для успішної інклюзії в умовах дошкільного навчального закладу необхідно враховувати наступні фактори: командний підхід; задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей; співпраця з батьками; створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі.

Здійснюючи психолого-педагогічну роботу, психологічна служба закладу освіти через організацію, наприклад, «Школи батьківства» чи «Батьківського лекторію», повинна інформувати батьків про суть загальних та специфічних закономірностей психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, їхні потенційні можливості тощо. Психолог може також організувати в закладі освіти зустрічі з фахівцями і інклюзивно-ресурсних центрів і для педагогів, і для батьків, які виховують дітей з інвалідністю. Запровадження таких зустрічей сприяє обміну досвідом виховання цієї категорії дітей, актуалізації потреби створення розвивального середовища як у межах освітньої установи, так і вдома, допомагає батькам набутти навичок реалізації завдань психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, вирішення повсякденних проблем, пов'язаних із вихованням «особливої» дитини. Здійснюючи роботу з батьками, психолог повинен допомогти їм усвідомити реальну перспективу розвитку дитини, надати інформацію про можливі труднощі в соціальному та психічному розвитку, навчити ідентифікувати їх, реалізовувати домашню програму психологічної допомоги своїй дитині. Йдеться про використання ресурсів консультативної роботи з родиною. Психологічне консультування батьків спрямовується на встановлення оптимальних взаємин у родині, попередження проблем у розвитку стосунків, створенні психологічного комфорту для кожного члена сім'ї.

З метою вивчення реакції батьків на психогенну ситуацію, яка виникла, необхідно діагностувати: 1) особистісні особливості батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, інтелектуальні, емоційні та комунікативні якості, акцентуації характеру, рівень тривожності, тип реакції на стрес, адаптаційні механізми, стресостійкість, тип характерологічних відхилень, а також рівень схильності до неврозу, психопатії; внутрішньосімейний клімат; 2) систему міжособистісних контактів у сім'ї; 3) чинники, які визначають батьківську позицію (батьківську і материнську) щодо дитини з інвалідністю; 4) ціннісні орієнтації батьків; 5) основні типи взаємин (взаємодії) у сім'ї; 6) мотиваційно-потребову сферу батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами; 7) особливості внутрішньоособистісних переживань батьків, які пов'язані з порушеннями розвитку дитини; 8) особливості ставлення фізично здорових сиблінгів до дитини з особливими освітніми потребами; 9) тип батьківсько-дитячих відносин, моделі виховання й причини їхніх порушень; 10) динаміку батьківсько-дитячих і дитячо-батьківських взаємин під впливом психокорекції.

Окрім окреслених, можливі й інші напрями діагностичної роботи, зміст яких визначається в кожному конкретному випадку індивідуально. Водночас особливою є й тактика спілкування психолога з батьками. Сукупність засобів і прийомів досягнення поставлених цілей діагностичної чи консультативної роботи визначається трьома взаємопов'язаними завданнями:

1) встановлення контакту на рівні «зворотного» зв'язку, щоб батьки були впевнені в тому, що їх розуміють, співпереживають їм та намагаються допомогти; як наслідок – батьки повинні конструктивно вирішити свої проблеми, консультування може бути етапом, що передує психологічній корекції та організації подальшого психологічного супроводу батьків;

2) корекція розуміння батьками «проблеми» дитини: адекватне осмислення проблем дитини стає можливим, коли нейтралізований або знижений ступінь виразності фруструвального впливу емоційного стресу, в якому перебувають батьки з моменту діагностування в дитини порушень у розвитку; зниження напруження при переключенні з самого предмета переживань на діяльність, спрямовану на подолання цієї проблеми;

3) корекція міжособистісних (батько / мати – дитина і дитина – батько / мати) і внутрішньосімейних (мати дитини – батько дитини) взаємин, які передбачають виховання почуття любові та прив'язаності до дому, близьких, батьків, формування адекватних поведінкових форм спілкування та навичок самообслуговування.

При здійсненні корекційного напрямку роботи з батьками психолог повинен спиратися на результати попередньо проведеної діагностики та за необхідності забезпечити корекцію психічного стану батьків, їхніх настановлень, неадекватних проявів поведінки, способів реагування тощо.

Корекційна робота в цьому напрямі може здійснюватися за допомогою спеціально розроблених /підібраних тренінгових, корекційних та розвивальних програм. Наприклад, тренінг для батьків дітей з особливими освітніми потребами «Психологічне здоров'я батьків є необхідною умовою здоров'я дітей»; тренінг, спрямований на формування та розвиток почуття батьківської любові «Сім кроків»; психокорекційна програма роботи з матерями, які виховують дітей з відхиленнями в розвитку «Гармонізація відносин між матір'ю та її дитиною»; психокорекційна програма «Гармонізація внутрішньосімейних відносин» тощо.

Корекційним середовищем для батьків можуть бути: групові заняття, під час яких їхні ціннісні орієнтації піддаються позитивним змінам; групи зустрічей для батьків; відвідування індивідуальних психокорекційних занять дитини, що допомагає осмислити глибинні особистісні суперечності в сім'ї та змінити ставлення до суб'єктивно не вирішуваного конфлікту. Беззаперечним є забезпечення індивідуального підходу до кожної родини з огляду на те коло проблем, яке формує історію життя сім'ї та життєвий сценарій кожного в родині.

З метою ефективної взаємодії з сім'ями дітей з особливими освітніми потребами вихователям важливо враховувати наступні рекомендації: враховувати цінності дитини і необхідності розвитку її сильних сторін; намагатися зрозуміти батьків, прислухатися до їхньої точки зору, приймати їхню позицію; вміти бачити в дитині індивідуальність, незалежно від наявних недоліків розвитку; пам'ятати: всі члени команди індивідуального супроводу дитини мають рівний статус; домовлятися з батьками про обмін інформацією щодо розвитку дитини вдома і навчальному закладі; боротися зі стереотипами; не шкодувати батьків, це заважає ефективній взаємодії; спільно з батьками вирішувати проблеми і планувати подальшу діяльність; у разі заперечення сім'єю необхідності особливої уваги до їх дитини, надавати інформацію фактичного характеру і уникати готових оцінок і висновків; пояснювати батькам, що навчання і виховання їхніх дітей відбувається тільки невеликими кроками, але систематично.

Батьки, які усвідомлюють важливість свого вкладу в процес соціальної адаптації дитини, мають творчі резерви і віру, являють собою потужну силу. Завдання фахівця полягає в тому, щоб сублімувати цю силу і спрямувати її в «правильному» напрямі.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Взаємодія вихователя з батьками дітей з особливими освітніми потребам,и полягає в організації цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні психолого-педагогічних і соціальних проблем; забезпеченні всебічного розвитку дитини відповідно до її задатків, схильностей, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей, культурних потреб; формування у неї моральних норм і створення умов для її успішної соціалізації.

Проблема психолого-педагогічної роботи вихователя/корекційного педагога з батьками дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами потребує постійного вивчення і подальшого пошуку ефективних шляхів співпраці. Зокрема, актуальними будуть дослідження позиції батьків щодо співпраці, їх бажання чи не бажання співпрацювати, готовність бути помічниками вихователям і своїй дитині у психолого-педагогічному супроводі.

Список використаних джерел:

1. Алексєєнко Т. Ф. (2007) Педагогічні проблеми молодшої сім'ї: навч. посібн./ Київ : ІЗМН. **2. Ідеї Софії Русової у контексті сучасного дошкільного виховання** (2001). Івано-Франківськ : irbis-nbu.gov.ua. **3. Коменский Я. А.** (1947). Материнская школа. М. : Учпедгиз. **4. Макаренко А. С.** (1980). Книга для батьків. Лекції про виховання

дітей. Київ : Рад. школа. **5. Песталоцци И. Г.** (1961). Избранные педагогические произведения: в 3 т. / Под. ред. М. Ф. Шаблаевой / И. Г. Песталоцци. М. : Просвещение, Т. 2. **6. Підготовка педагогів до роботи з батьками дітей з особливими потребами: стан теорії та практики** (2005). / Г. В. Борин, О. Й. Кузенко // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: III міжнар. пед. читання, 11-13 травня 2005 р. Ірпінь. **7. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання:** Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.07.12 № 1/9-529. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/. **8. Романовська Д. Д.** (2009). Психологічний супровід процесу інтеграції у суспільство дітей з особливими потребами. Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини» у школі / за ред. Д. Д. Романовської, С. І. Собкової. Чернівці : Технодрук. [in Ukrainian]. **9. Синьов В. М.** (2009). Корекційна педагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. (Ч.1-2). (Ч.2. с.191). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. **10. Соловійова Т. Г.** (2009). Соціально-педагогічні основи роботи з батьками дітей з особливими потребами: (Автореф. дис. канд психол. наук. спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка»). Київ, 23. **11. Сухомлинський В.** (1978). Батьківська педагогіка / укл. і авт. вступ В. Ф. Шморгун / В. Сухомлинський. Київ: Рад. шк.

References:

1. **Aleksieienko T. F.** (2007). Pedagogichni problemy molodoi simi: navch. posibn. K. : IZMN [in Ukrainian]. **2. Iдей Sofii Rusovoi u konteksti suchasnoho doshkilnoho vykhovannia** (2001). Ivano-Frankivsk : irbis-nbuv.gov.ua. [in Ukrainian]. **3. Komenskij Ya. A.** (1947). Materinskaya shkola. M. : Uchpedgiz. **4. Makarenko A. S.** (1980). Kniga dlya batkiv. Lekciyi pro vihovannya ditej. K. : Rad.shkola. **5. Pestalocci I. G.** (1961). Izbrannyye pedagogicheskie proizvedeniya: v 3 t. / Pod. red. M. F. Shabaevoj / I. G. Pestalocci. M.: Prosveshenie, T. 2. **6. Pidhotovka pedahohiv do roboty z batkamy ditej z osoblyvymy potrebamy: stan teorii ta praktyky** (2005). / H. V. Boryn, O. Y. Kuzenko // Problemy humanizatsii navchannia ta vykhovannia u vyshchomu zakladi osvity: III mizhnar. ped. chytannia, 11-13 travnia 2005. Irpin[in Ukrainian]. **7. Pro orhanizatsiiu psykholohichnoho i sotsialnoho suprovodu v umovakh inkluzyvnoho navchannia:** Lyst Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy vid 26.07.12 № 1/9-529. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/. **8. Romanovska D. D.** (2009). Psykholohichni suprovod protsesu intehratsii u suspilstvo ditej z osoblyvymy potrebamy. Psykholohichni ta sotsialno-pedahohichni suprovod navchannia i vykhovannia «osoblyvoi dytyny» u shkoli / za red. D. D. Romanovskoi, S. I. Sobkovoi. – Chernivtsi: Tekhnodruk. [in Ukrainian]. **9. Synov V. M.** (2009). Korekciina pedahohika. Olihofrenopedahohika: pidruchnyk. (Ch.1-2). (Ch.2. pp. 191). K. : Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova. [in Ukrainian]. **10. Soloviova T. H.** (2009). Sotsialno-pedahohichni osnovy roboty z batkamy ditej z osoblyvymy potrebamy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.05 «Sotsialna pedahohika» /. – Kyiv. [in Ukrainian]. **11. Sukhomlynskyi V.** (1978). Batkivska pedahohika / ukl. i avt. vstup st.V.F. Shmorhun / V. Sukhomlynskyi. K. : Rad. shk.[in Ukrainian].

Омельянович И.Н., Коломиец Ю.В. Особенности психолого-педагогической работы с родителями детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями

В статье раскрыты особенности психолого-педагогической работы с родителями, которые воспитывают детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями. Освещены существенные эмоциональные состояния родителей детей указанной категории.

В контексте статьи определены задачи и этапы просветительской работы воспитателей и педагогов с родителями ребенка с особыми образовательными потребностями, а также выявлены пять уровней привлечения родителей к этому процессу. Учитывая этапы просветительской работы с семьями детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями, предложены, указанные в статье, шаги сотрудничества родителей, педагогов и психологов.

Отмечена необходимость использования таких форм работы с родителями как психолого-педагогическое просвещение, социально-педагогический патронаж, психолого-педагогическое сопровождение.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями, просветительская работа, психолого-педагогическое сопровождение.

Omelyanovych I. Kolomiets.Y. Features of psychological and pedagogical work with parents of preschool children with special educational needs.

The peculiarities of psychological and pedagogical work with parents of preschool children with special educational needs and disabilities as well as the problems of family upbringing in these families and the relationship of preschool general and special teachers and psychologists with the mentioned families are outlined in the article.

It is stated that the organization of psychological and pedagogical support to families raising a child with special educational needs and disabilities involves several stages: diagnostic and constructive, organizational, and

communicative. Significant emotional states of parents bringing preschoolers with special educational needs are highlighted.

In the context of the article, the tasks and stages of psychological and educational work of preschool educators and teachers with parents bringing up preschoolers with special educational needs and disabilities have been determined. The five stages of parental involvement in this process have been emphasized: obtaining information, participation in the activities, discussing opinions, participation in decision-making, sufficient responsibility for actions.

According to the proposed stages of the educational work, the steps of cooperation between the parents, preschool educators and psychologists have been suggested in the article. The table provided in the work can be used as a tool to diagnose the awareness of general and/or special preschool education teachers to work with parents of preschoolers with special educational needs and disabilities.

It has been emphasized on the need to use the following forms of work with parents: psychological and pedagogical education, social and pedagogical patronage, psychological and pedagogical support. It has been stated that successful inclusion in the preschool could be possible if the following factors are considered: team approach; meeting the individual educational needs of children; cooperation with parents; creating a positive psychological environment for every child in the group.

Key words: preschool children with special educational needs and disabilities, educational work, psychological and pedagogical support to parents.

DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.07

УДК 376-056.246(092)(477)

О. В. Козинець

o.v.kozynets@npu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-6325-4783>

Ю.В.Коломієць

y.v.kolomiyecz@npu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1936-3165>

К. В. Лех

lekhkateryna@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1669-2008>

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛОГОПЕДІЇ В ПЕРСОНАЛІЯХ: РАЇСА АВЕР'ЯНІВНА ЮРОВА

У статті проаналізовано та систематизовано інформацію про життєвий шлях та науково-педагогічну діяльність логопеда, доцента кафедри логопедії Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова Раїси Авер'янівни Юрової. Завдяки теоретичним методам дослідження описано основні напрямки її становлення як видатного та авторитетного педагога другої половини ХХ — початку ХХІ століття, виділено та структуровано періодизацію життєвого та науково-педагогічного шляху вченої. Також окреслено загальні аспекти науково-педагогічної діяльності: розроблення методик, спрямованих на подолання порушень звуковимови та визначення шляхів їх усунення в учнів допоміжних шкіл з розумовою діяльністю; вивчення дітей з порушеннями слуху та мовлення; вивчення організації логопедичної роботи в допоміжній школі; виокремлення основних етапів розвитку зв'язного мовлення у дітей з ринолалією; розроблення посібника з подолання заїкання.

Великий вклад зроблений Раїсою Авер'янівною в розробку методик щодо подолання порушень звуковимови в дітей шкільного віку з розумовою відсталістю. Наприкінці 80-х років ХХ століття логопедія здійснила ряд наукових досліджень, які дали змогу узагальнити нею отримані результати та охарактеризувати їх у своїх теоретичних і практичних міркуваннях.

Ключові слова: історія української логопедії, діти з порушеннями мовлення, персоналії, життєвий шлях, науково-педагогічна діяльність, періодизація, допоміжні школи, українські вчені.

Постановка проблеми. Для сьогодення є очевидною необхідність синтезу фундаментальних теоретичних основ логопедії як гуманітарної науки інтегративного типу. Комплексний підхід до вивчення та корекції порушень мовленнєвої діяльності передбачає необхідність занурення, вивчення та осмислення фундаментальних та прикладних досліджень у цій галузі протягом другої половини ХХ